

Kratylos: Adların Doğruluğu ve Bilgi

R. Levent AYSEVER*

Özet

Kratylos'un, genellikle, dilin doğuşu gibi çok özel bir konusu olduğu, dolayısıyla Platon'un düşüncesinin gelişimi açısından pek önemli olmadığı düşünülür. Platon'un, diyalogda, adların ilk verilmesi gibi, dilin doğuşuyla ilgili kurulabilecek bir konuyu da işlediği yadsınmaz. Ancak, özellikle yirminci yüzyılda yapılan incelemeler, onun konusu bakımından, Platon'un varlık ve bilgi görüşlerini gözden geçirdiği "eleştiri dönemi" diyaloglarıyla birlikte değerlendirilmesi gerektiğini göstermiştir. Bu incelemeler ışığında bakıldığında ,Plato'nun, *Kratylos'ta* ,İ.Ö. V. ve IV. yüzyıllarda "adların doğruluğu", yani adlar ile onların adlandırdıkları şeyler arasındaki ilişkinin yapısı konusunda yapılan tartışmaya katılıp bu konudaki kendi görüşünü ortaya koymaktan çok, bu tartışmada tarafların dayandıkları varlık ve bilgi görüşlerini bir eleştiri süzgecinden geçirerek kendi varlık ve bilgi görüşünün ana hatlarını çizdiğini söyleyebiliriz.

Anahtar Sözcükler: Platon, Antisthenes, *Kratylos*, adların doğruluğu, doğalcılık, uylaşımçılık, ontoloji, epistemoloji

Abstract

Cratylus has been usually considered of no great importance in the development of the Platonic system since it has been regarded as having a special subject, that is the origin of language. Yet it cannot be denied that Plato, in *Cratylus*, also deals with subjects such as giving of names, which is related to the origin of language. Some 20th century inquiries show that the dialogue should be evaluated together with critical period dialogues where Plato reexamines his ontology and epistemology. When reviewed in the light of these inquiries, it would not be wrong to state that Plato in *Cratylus* puts forth the main arguments of his ontology and epistemology through the fifth and fourth century discussions of "the correctness of names".

Keywords: Plato, *Cratylus*, Antisthenes, correctness of names, naturalism, conventionalism, ontology, epistemology

I. J.L.Ackrill'in , "Kratylos'un tuhaf bir diyalog olduğu" (Ackrill, 1997:33) biçimindeki yargısına katılmamak elde değildir.Diyalogun, yazılış zamanı ve konusu bakı-

(*Yrd.Doç.Dr., Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü

mından Platon'un diyalogları arasında oldukça farklı bir yeri vardır. Onu yazılış zamanı bakımından Phaidon, Şölen (Symposion), Phaidros ve Devlet (Politeia) ile birlikte ilk dönem diyalogları arasında sayanlar olduğu gibi, Parmenides, Theaitetos, Sofis (Sophistes) ve Devlet Adamı (Politikos) ile birlikte, "eleştiri dönemi" olarak da adlandırılan yaşlılık döneminde kaleme aldığı diyaloglar arasında sayanlar da vardır. 1 Bu durum, I. M. Crombie (1963:323)2 ve W.K.C. Guthrie (1979b: 2) gibi araştırmacıların Kratylos'un "yazılış tarihi belirsiz olarak bırakılması gereken bir diyalog" olduğu yollu bir yargıya varmasına yol açmıştır. Konusuna gelince, bu konuda çok uzun zaman, onun dilin doğuşu gibi "çok özel" bir konusu olduğu, dolayısıyla Platon'un düşüncesinin gelişimi açısından çok önemli olmadığı düşünülmüştür. Bu nedenle, Kratylos, neredeyse yirminci yüzyılın ikinci yarısına dek, dil felsefesiyle ilgilenenler dışında Platon araştırmacılarının çoğunlukla pek üzerinde durmadıkları bir diyalog olmuştur.

Bugün, Kratylos'un, yazılış zamanı bakımından olmasa bile konusu bakımından, Platon'un varlık ve bilgi görüşlerini eleştiri süzgecinden geçirdiği son dönem diyaloglarıyla birlikte değerlendiren çalışmalar yapılmaktadır.3 Ben de bu yazıda, Platon'nu Kratylos'ta, kendi düşünce dizgesi içerisinde çok önemli bir yeri olmayan dilin doğuşu Gibi "çok özel" bir konuyu ele almadığını; kendi düşünce dizgesinin ana direği olan Varlık ve bilgi konusunun işlediğini; adların doğruluğuna4 (onomaton orthotes / correctness of name) ilişkin çağının iki yaygın düşüncesinden yola çıkarak kendi bilgi görüşünün, deyim yerindeyse, temellerini attığını göstermeye çalışacağım.

II. Kratylos'taki adların doğruluğu5 tartışması, aslında, birbiriyle bağlantılı ve birbirini tamamlayan dört temel sav etrafında dönen bir tartışmadır. İlki, adların işleviyle:

1. Yazılış zamanıyla ilgili tartışmaların ayrıntısı için bkz. Guthrie, 1979b: 1-2.

2. Anan W.K.C. Guthrie, 1979b:2.

3. R.B. Levinson'un "Language, Plato and Logic"ini J.L. Ackrill'in "Language and Reality in Plato's Cratylus"unu, K.F. Johansen'in A History of Ancient Philosophy'sini bunlar arasında sayabiliriz.

4. "Adların Doğruluğu", Guthrie'nin belirttiği gibi (1979a: 205), Kratylos'ta Platon'un, Protagoras (391 C) ve Prodicos (384 B) gibi adlarını doğrudan andığı sofistler dışında genel olarak her sofistin (391 B) üzerinde çalıştığını belirttiği bir konu başlığıdır. Bu konu başlığı altında iki noktanın, ya da iki noktadan birinin tartışıldığı anlaşılmaktadır: (1) adların (ya da dilin) doğru kullanımı, (2) adlar ile onların imledikleri şeyler arasındaki ilişkinin yapısı. (Guthrie, 1979a: 205-6; Dixon, 1966: 26, 26 dn 9) Aşağıda göreceğimiz gibi, Kratylos'ta bu başlık altında tartışılan, yalnızca ikincisidir.

Diyalogda, genellikle, "doğruluk"tan çok "uygunluk, yerindelik" anlamına gelen 'orthotes' sözcüğü kullanılmakla birlikte, bu sözcük, Kratylos'ta, genellikle tümceler ya da önermeler (logos) söz konusu olduğunda kullanılan, "doğruluk" ("yanlışlık"ın ['pseudos'un] karşıtı) anlamındaki aletheia kavramını da içine alacak biçimde kullanılmaktadır. (Bkz. 385 B-C)

Nitekim, diyalogun bir noktasında (425 D) adların doğruluğundan söz edilirken kullanılan sözcük 'aletheia'dır. Ayrıca, adların, adlandırılan şeyler hakkında bilgi vermek için kullanılan araçlar oldukları (388 B) düşüncesi de hesaba katılırsa, adların doğruluğundan söz edilirken, kastedilenin, "uygunluk" ya da "yerindelik"ten çok bir önermenin doğruluğundan söz ederken kullanılan anlamda "doğruluk" olduğu daha iyi anlaşılır.

ikincisi, adlar ile onların adlandırdıkları şeyler arasındaki ilişkinin yapısıyla; üçüncüsü, bir şeyin kaç doğru adı olabileceğiyle ilgilidir. Sonuncusuna gelince, bu, bir yönüyle dilin doğuşu olarak yorumlanabilecek bir konuyla, yani adların ilk verilmesiyle ilgilidir. Diyalogda, bu noktalarda farklı görüşler ileri süren iki rakip görüş vardır. Bunlardan biri, diyaloga adını veren Kratylos'un temsil ettiği doğalcı görüş, öteki Hermogenes'in temsil ettiği uylaşımçı görüştür. Diyalogun hemen başında, Hermogenes'in ağzından, "her şeyin doğal (: doğası gözetilerek konmuş) (*physei*) bir adı vardır; bu ad, insanların şeylere uylaşım sal olarak (*synthemeno*) uyguladıkları seslerin bir parçası değildir; dolayısıyla şeylerin adları Yunanlılar ile yabancılar için aynıdır" (383 A-B)

sözleriyle özetlenerek aktarılan doğalcı görüşün⁶ yukarıda belirtilen dört temel noktayla ilgili ana savları ve bu savların içerdikleri şöyle sıralanabilir:

(1) Adlar, başkalarına bilgi vermek / birşey öğretmek (*didaskein*) içindir.

Bu. aslında, diyalogda, Sokrates de dahil olmak üzere, bütün tarafların benimsediği bir savdır. Tartışma, bu sav zemin alınarak yürütülür. Kratylos, Sokrates'in onun savunduğu doğalcılığı irdelemeye başladığı noktada kendisine doğrulattığı (428 E) bu savı, kendi ağzından da tekrarlar. (435 D) Sokrates'in geliştirip her iki tarafa da benimsettiği bu temel sava göre, şeyleri özlerine (*ousia*) göre ayırt etmek için kullanılan adlar, işte bu özleri (zaman zaman dile getirdiği biçimivle de doğaları (*physis*) başkalarına öğretmeye yararlar. (388 B-C)

(2) Adlar ile onların adlandırdıkları şeyler arasında doğal bir bağ vardır.

Kratylos'un daha çok her şeyin doğal (doğaları gözetilerek konmuş) bir adı olduğu (383 A-R, 390 D) biçiminde dillendirdiği bu sav, aşağıda göreceğimiz gibi, diyalogda Sokrates'in de savunduğu bir savdır. Adların, adlandırdıkları şeylerin özlerini, ya da doğalarını başkalarına öğretmesini olanaklı kılan, adlar ile onların adlandırdıkları şeyler arasındaki bu ilişkidir. Ancak, bu ilişkinin yapısı, yani doğallığı konusunda Kratylos'un açık seçik bir düşüncesi yoktur. O ,yalnızca,adlar ile onların adlandırdıkları şeylerin bir ve aynı şeyler olduğunu söyler.(430 A-E) Bunlar öylesine bir ve aynıdır ki,adları bilen onların adlandırdıkları şeyleri de (yani doğaları da) bilir. (435 D)

6.Felsefe tarihinde,Platon'dan sonra doğalcı görüşü savunan başka bir filozof pek yoktur.Diyalogda Kratylos'un kabaca ana hatlarını çizdiği,Sokrates'in,göreceğimiz gibi,aşırılıklarından arındırmaya çalışıp geliştirdiği bu görüşün köklerini Pythagoras ile Parmenides'ten bulmaktayız.Simplicius'a bakılırsa,Pythagoras,şeylere adlar veren ruhun,bunu,rasgele bir biçimde değil,nesnelere onların zihindeki imgeleri arasındaki doğal bağa benzer bir bağa dayanarak yaptığını söylemekteymiş.(Guthrie, 1979b: 5 dn.4; Kretzmann, 1967:359).Pamenides'e gelince,o doğalcı görüşe,olmayan (yanlış) birşey dile getirmenin olanaksız olduğu (Fr.4) yollu düşüncesiyle katkıda bulunmuştur.

(3) Bir şeyin, tek bir doğru adı vardır.

Doğru ad, adlandırdığı şeyin doğasını gösteren, ya da imleyen (*deloein / semaicnein*) addır. (428 E) Diyalogun hemen başında Hermogenes'in ağzından bir şeyin adının Yunanlılar ve yabancılar için bir ve aynı olduğu biçiminde dile getirilen bu sava göre, layısıyla, bir şeyin özünü, herkes için ortak tek bir ad gösterebilir. Ancak bu sav, birbirini tamamlayan başka önemli iki savı daha içerir: Kratylos, yanlış olan bir şey söylemenin olanaksız olduğu (429 B-C) düşüncesindedir. Çünkü, yanlış olan birşey söylemek demek, olmayan birşey söylemek demektir. Dolayısıyla birinin yanlış olan birşey söylediğini ileri sürmek, onun hem birşey söylediğini hem hiçbir şey söylemediğini iddia etmek anlamına gelir. Oysa bu olanaksızdır. (429 C-D) Kratylos'a göre yanlış olan birşey söyleyen, aslında yalnızca birtakım anlamsız sesler çıkarmış olur. (429 E) Başka deyişle yanlış olan birşey söyleyen kişinin ağzından çıkan sözler kısmen bile olsa ne doğrudur ne de yanlış. Onun ağzından çıkan sözler, bronz bir kabı döven ustanın çıkardığı gürültüden farklı değildir. (430 A) Bütün bu düşünceler, bizi bir şeyin ancak tek doğru adı olabileceği savının içerdiği ikinci bir altsava götürür. Eğer yanlış olan birşey söylemek olanaklı değilse, adlar tanımı gereği doğru olmak zorundadır. Kratylos'un iddiası da gerçekten budur: "Bir ad, eğer ad ise, doğrudur." (429 B)

(4) Adları ilk veren insan değil, onun üstünde bir güç olmalıdır. Bu sav, aslında, adların doğru olması zorunluluğunun yarattığı bir sonuçtur. Yukarıda, doğru adların, adlandırdıkları şeylerin özünü gösteren adlar olduğunu gördük. Dolayısıyla, adları ilk verenlerin doğru adlar koymalarının ilk koşulu bu özleri bilen insanlar olmalarıdır. (436 C) Bu elbette yeterli değildir. Onların ayrıca, "şeylere doğalari gözetilerek konmuş adlara bakmayı bilen ve şeylerin özünü (*eidōs'unu*) harfler ve hecelerle dile getirebilen kişiler olmaları da zorunludur". (390 F.) Böyle düşünen bir insanın, diyalog boyunca, insanların koydukları adların, göstermeleri beklenen özü gösterme konusunda yarattıkları sorunlara dikkat çeken Sokrates karşısında ileri sürebileceği tek şey vardır: "Sanırım, söylenebilecek en doğru söz şu: Adları ilk veren gücün insanın üstünde bir güç; bunun için adların doğru olması zorunlu." (438 C)

Kratylos'un savunduğu biçimiyle pek de makul olduğu savunulamayacak doğalcılığın karşısında, diyalogun başlarında. Hermogenes'in

"adların doğruluğunun uylaşım (*sytheke*) ve anlaşmadan (*homologia*) başka hiçbir ölçütü yoktur. Bir şeye hangi adı verirseniz doğru ad odur; sonra verdiğimiz adı bırakıp başka bir ad verecek olsanız bile, bu ikinci ad da en az ikincisi kadar doğru olur. ... Hiçbir adın adlandırılan şeyle doğal bir kapı yoktur. Tek ölçü onu kullanan insanların gelenekleri (*nomos*) ve alışkanlıklarıdır (*ethos*). " (384 C')

sözleriyle savunduğu uylaşımçılık⁷ oldukça makul görünebilir. Ancak, aşağıda ana savlarını dile getirirken göreceğimiz gibi, Hermogenes uylaşımçılığı da, en az, Kratylos doğalcılığı kadar uç noktalarına dek götürülen bir öğretilerdir.

(1) Adlar, başkalarına bilgi vermek / birşey öğretmek (didaskain) içindir. (388 B)
Bu kabul, yukarıda da belirtildiği gibi, daha çok Sokrates'in Kratylos ile Hermogenes'e onaylattığı bir savdır, Kratylos gibi Hermogenes de hiç itiraz, etmeden Sokrates'in bu kabulünü onaylar:

Sok. .. Bir şeyi adlandırdığımızda, bir araç olarak kullandığımız adla ne yaparız?

Her. Birşey söyleyemem.

Sok. Bir başkasına bilgi verip / birşey öğretip şeyleri doğalarına göre birbirinden ayırmaz mıyız?

Her. Hiç kuşkusuz, öyle yaparız.

Sok. Demek, bir ad ... birine birşey öğretmek ve özleri birbirinden ayırmak için kullandığımız bir araçtır (388 B-C)

(2) Adlar ile onların adlandırdıkları şeyler arasında hiçbir doğal bağ yoktur.

Kratylos, adların, adlandırdıkları şeyler, yani özler hakkında bilgi vermesini olanaklı kılan şeyin, bu ikisi arasındaki, onları bir ve aynı şey kılan doğal bağ olduğunu savunuyordu. Biraz, yukarıdaki alıntının da gösterdiği gibi, Hermogenes, adlar ile onların adlandırdıkları şeyler arasındaki, adların bilgi verme işlevlerini yerine getirmelerini olanaklı kılan bağın "uylaşım" olduğunu savunur. Hermogenes'in insana ilk bakışta oldukça kabul edilebilir görünen bu kavramı, gerçekte, oldukça geniş bir kavramdır: O, bu kavramı, "anlaşma", "gelenek" ve "alışkanlık" kavramlarıyla birlikte kullanmakla kalmaz; yalnızca bir kent halkının (yani belli bir dili konuşan bireylerin) vardığı uylaşım-ları değil, bir bireyin kendi başına aldığı kararları da kapsayacak bir genişlikte kullanır: "Bir şeye ben bir ad, sen başka bir ad verebiliriz. Bunun gibi, aynı şeye farklı devletlerde farklı farklı adlar verildiğini; aynı şey için Yunanlıların hem başka Yunanlıların kullandıkları adlardan, hem de yabancıların kullandıkları adlardan daha başka adlar kullandıklarını görüyorum." (385 D-E) Dolayısıyla, söz gelişi bir Yunanlı, kendisi dışındaki

7 Hermogenes'in savunduğu biçimde olmasa bile uylaşımçılık, yani adlar (ya da sözcükler, tümceler - kısacası, dilsel anlatımlar-) ile onların gösterdikleri (ya da imledikleri) şeyler arasında uylaşım-sal bir ilişki olduğun onların gösterdikleri şeyleri uylaşım-sal bir biçimde gösterdikleri görü-cü, felsefe tarihinde Aristoteles'ten beri neredeyse hiç tartışılmadan benimsenen bir görüştür. Aristotalesten önce onu ilk savunan filozof Demokritos'tur. O, doğası farklı şeylere aynı adların verilmesi (eşadlılık), doğası bakımından bir ve aynı olan iki şeye iki farklı ad verilmesi (eşanlamlılık) ve şeylerin doğası değişmediği halde adlarının değişmesi olgularını gerekçe göstererek adların uylaşım-sal olduklarını ileri sürmekteydi.(FR.26)

bütün Yunanlıların kabul ettiği uyuşmayı bir kenara atıp büyüğe 'küçük', küçüğe 'büyük' (433 E), ya da ata 'insan', insana 'at' (385 A) diyebilir. Sonuç olarak, farklı dillerin varlığını açıklamak için kullanılacak bir kavramın, Hermogenes uyuşmacılığında, her insanın başkalarının kullandığından tamamen farklı bir dil kullanması gibi, dilin başkalarına bilgi verme işlevini gerçekleştirmesini olanaksız hale getiren bir durumu da kapsamında taşıyan bir kavram olup çıktığını görürüz.

(3) Bir şeye verilen her ad doğrudur.

Hermogenes'in bu savı, kendi uyuşma kavramının bir sonucu olarak, birşeye yabancıların verdiği adın, en az o şeye Yunanlıların verdiği ad kadar doğru olduğundan daha fazlasını anlatır. Birşeye verilen her ad doğrudur. Kölelere yapıldığı gibi, birşeye daha önce verilmiş bir ad değiştirilip yeni bir ad verilebilir. Böyle bir durumda eskisi kadar yenisi de doğru olacaktır. (384 D) Hatta, insana verilen 'insan' ata verilen 'at' adı ne kadar doğruysa, insana verilecek 'at', ata verilecek 'insan' adı da o kadar doğru olacaktır. (385 A-B) Kısacası, birşeyin adı, herhangi birinin ona vermeye karar verdiği addır, dolayısıyla da bir şeyin herkesin ona verme karar verdiği kadar adı vardır (385 D-E)

Hermogenes, tartışmanın zeminini oluşturan ilk sav bir yana, Kratylos'un ana savlarının tam tersini savunur. Ancak her ikisi açısından, da bir şeyin özünü gösteren, başka bir deyişle doğru olan adların sayısı ile ilgili bu sav, Kratylos'ta olduğu gibi Hermogenes'te de yanlış adların olanaksız olduğu gibi bir sonucu içermektedir. Hermogenes'in bu savının gerisinde birşeye verilen her adın doğru, yani adlandırılan şeyin özünü gösteren bir ad olduğu düşüncesi yatar. Bu da, bir adın yanlış olmasının (adlandırılan şeyin özünü göstermesinin) olanaksız olduğunu söylemenin başka bir yoludur. Dolayısıyla Hermogenes ile Kratylos'un üçüncü ana savlarının, yanlış adların olanaksız olduğu gibi ortak bir sonuç içerdiğini söylemek, hiç yanlış olmayacaktır. Sokrates'in diyalog boyunca hem Hermogenes'e hem Kratylos'a doğru adlar olduğu gibi yanlış adlar da olduğunu göstermeye çalışmasının gerisinde yatan şey, doğalcılık ile uyuşmacılığın, bütün karşıtlıklarına rağmen, bu ortak sonucu içeriyor olmasıdır diyebiliriz.

(4) Adları insanlar verir

Kratylos açısından adların verilmesiyle ilgili ana savın gelişindeki soru, gördüğümüz gibi, adları ilk kimin verdiği sorusudur. Helkesin her şeye her istediği adı verebileceğini savunan uyuşmacılığın, adların ilk kimin tarafından verildiği gibi bir soruya yanıt araması beklenemez. Nitekim, diyalogda, adların ilk verilmesi konusunda bir kuramı olmayan tek taraf Hermogenes'tir.

III. Hermogenes'in. Sokrates'i, yaptıkları tartışmaya katılmaya davet etmesiyle başlayan diyalogda. Sokrates önce Hermogenes'in, sonra Kratylos'un görüşünü ele alır. Sokrates'e göre adların işlevinin, adlandırılan şeyler konusunda başkalarına bilgi vermek olduğunu, Hermogenes ile Kratylos'un da onun bu düşüncesine katıldıklarını yukarıda gördük. Ancak diğer üç noktada, Sokrates ikisinden de farklı düşünür.

Sokrates, Kratylos gibi, adlar ile onların adlandırdıkları şeyler arasında uyulaşım sal değil, doğal bir bağ olması gerektiğini görüşündedir. Onun, uyulaşım cı Hermogenes'e göstermeye çalıştığı budur. Bunu yaparken, "birincil adlar" (*prota onomatu*) dediği adları, onlardan oluşturulan "ikincil adlar"dan (*hystera onomata*) ayırır. Birincil adlar, ona göre, şeylerin özlerinin harf (*grammata*) ve hecelerle (*syllabai*) yapılmış taklitlerinden (*mimemata*) başka birşey değildir. (423 E) Sokrates'in bu savının gerisinde, tıpkı adlar gibi harflerin da bir özü, ya da bir doğayı gösterdiği, birşey imlediği öğretisi vardır. Söz gelişi 'r' (*rho*) her türlü devinimi dile getirir. (426 C) Örneğin, *rein* (akmak), *tromos* (titreme), *trekhein* (koşmak) eylem adlarında geçen 'r' harfinin dile getirdiği budur. (426 D-E) 'i' (*iota*) her şeyin arasından kolayca geçebilen ince şeyleri anlatmak için kullanılır (426 E). Örneğin, *ienai* (gitmek, acele etmek), *hiestai* (acele ettirmek) eylem adlarında 'i' nin anlattığı tam da budur. (426 E-427 A) *Psykhron* (soğuk), *zeon* (fokurdama), *seisthai* (titremek), *seismos* (sarsıntı) gibi kavramlar, güçlü bir nefes verilerek sövlenen 'ph' (*phi*), 'p.s' (*psi*), 's' (*sigma*) ve 'z' (*zeta*) gibi harflerle taklit edilirler. (427 A) Sokrates, adların, adlandırdıkları şeyleri, harf ve heceler yoluyla taklit ederek gösterdikleri biçimindeki bu öğretinin komik gelebileceğinin⁸ farkındadır, ama ona göre, ilk adların doğruluğunu (*aletheia*) açıklarken temele konabilecek daha iyi başka bir kuram da yoktur. (425 D)

İkincil adlara gelince, Sokrates bu tür adların, tıpkı birincil adlar gibi adlandırdıkları şeylerin özlerini gösterdiklerini (ya da imlediklerini) ancak bunu birincil adlar aracılığıyla yaptıklarını savunur. (422 D) İkincil adlar, verilen örneklere bakılırsa, bu tür adlar yapılırken yararlanılan bir ya da birden fazla birincil addan birtakım harfler çıkarılarak, o adlara birtakım harfler eklenerek, onlardaki birtakım harflerin yerleri değiştirilerek yapılırlar. Bir örnek vermek gerekirse, Sokrates'e (Platon'a) göre, bir küçüğün birden ve hızla büyümesini anlatan *thallein* (gelişip serpilmek), anlattığı bu şeyi, kendilerinden yapıldıkları *thein* (koşmak) ve *hallesthai* (atlamak, zıplamak) adları aracılığıyla anlatmaktadır. (414 A-B)

Sokrates, uyulaşım cı Hermogenes karşısına tam bir doğalcı gibi konuşur, ama onun Kratylos doğalcılığında da gördüğü önemli bir hata vardır: Adlar ile onların adlandırdıkları şeyler bir ve aynı değildir. (430 A) Eğer öyle olsalardı, her şeyden iki tane olur, hiç-

⁸ Öğretisinin doğruluğunu göstermek için yaptığı etimolojilerin çok büyük oranda yanlış olduğu (Guthrie, 1967b: 23 vd.) dikkate alınırsa öğretisinin "komik" görünmekte çok temelsiz anlamında "komik" olduğunu söylemek hiç de yanlış olmaz.

kimse de bunlardan hangisinin ad, hangisinin adlandırılan şey olduğunu belirleyemezdi. (432 D) Sokrates bu nedenle, Hermogenes uyuşuncılığı karşısında ileri sürdüğü birincil adların, adlandırdıkları şeylerin taklidi oldukları yollu öğretisini biraz daha geliştirir ve bir resim kuramı ortaya atar. Ona göre, birincil adlar. Kratylos'un iler, sürdüğünün tersine, tıpkı resimler (*zographemala*) gibidir (430 D vd): Ressam nasıl renkler ve şekiller aracılığıyla resmettiği şeyi taklit edip onun bir imgesini (eikon) yaratırsa (432 B), adlar verilirken de farklı bir yoldan, yani bu kez, harfler ve heceler kullanılarak şeylerin özlere taklit edilip onların imgeleri yaratılır. (43 I D) Sokrates, harfler ve heceler aracılığıyla yaratılan bu imgelerin, adlandırılan şeylerin tasarımları (delomata) olduklarını da ileri sürer. (433 B-D) İmgeler, imgesi oldukları şeylerin özelliklerinden farklı özelliklere sahip olurlar, (432 D). Tasarımlara gelince, evet, bunlar Hermogenes'in ileri sürdüğü gibi rasgele kurulmazlar; ama onlar da tasarımı oldukları şeylerin yalnızca benzerleridirler, (433 C-434 K)

Bütün bunlar, şeylerin özlere harfler ve heceler aracılığıyla taklit edilmeye çalışılırken, sonuçta verilen ad doğru olsa bile, onun içine adlandırılmaya çalışılan şeye benzemeyen harflerin karışmasının olanaklı olduğu anlamına gelir. Sokrates bu nedenle, Kratylos'un, doğru bir adın içinde yanlış harflerin de olabileceğini kabul etmesi gerektiği (432 D-E) düşüncesindedir. Ancak biz yine de, içinde yanlış harfler olan bu doğru adların neyi gösterdiğini ya da imlediğini biliriz. (434 D) Bunu olanaklı kılan ise uyuşuncudan başka birşey demek olmayan alışkanlıktır. (434 D vd) Kısacası, adların doğruluğunda uyuşuncunun da bir rolü olduğunu kabul etmek gerekir. (435 C)

Sokrates'in adların doğruluğunda uyuşuncunun da bir rolü olduğunu kabul etmesi bizi yanıltmamalıdır. Evet, o, Kratylos doğalcılığını da benimsemez; ama onun temelde bir doğalcı olduğunu söyleyebiliriz: Sokrates adlar ile onların adlandırdıkları şeyler arasında, belli sınırlar içerisinde uyuşuncaya izin verse bile, doğal bir bağ olması gerektiğini, dolayısıyla bir şeye verilen her adın doğru olamayacağını savunmakla kalmaz, yine belli sınırlar içerisinde, Kratylos'un "tek bir doğru ad" savını da benimsemiş görünür.

Bir mekik yapılırken, dokuma işinin doğasına (ti ho epephykei kerkizein) bakılır. Mekik yapılırken kırılacak olsa, bakılacak şev, kırılan mekik değil, kırılan mekik yapılırken dikkate alınan o öz (eidos) olacaktır. Bu da mekiğin kendisi (auto ho estin kerkis) denen şeyden başkası değildi. İnce ya da kalın, keten ya da yün her çeşit elbise için bir mekik yapılacak olsa, bu mekiğin, mekiğin kendisi denen o biçime, ya da öze (eidos) sahip olması; başka bir deyişle de, her mekiğin, her dokuma türünün doğasına (physis) uygun düşen bu biçimde yapılması gerekir. Başka araçlar için olduğu gibi, şeyleri adlandırmak için kullandığımız araçlar olan adlar için de durum farklı değildir. Birşeye, kendi doğasına uygun bir ad verilirken de, adın kendisine (auto eikino ho estin onoma) bakılır. Ancak, verilen adın, farklı kişiler tarafından farklı heceler kullanılarak yapılabileceğini de unutmamak gerekir. Bu durum, bir demircinin, aynı amaç (sözgelişi delmek)

için her zaman aynı aracı (yani, bir burgu) yaptığı halde, her zaman aynı demiri kullanmamasına benzer. Nasıl, demircinin yaptığı hep aynı şey, yani hep bir burgu olduğu sürece, burgunun yapıldığı malzemenin şu ya da bu demir olması, burguyu yapan demircinin Yunanlı ya da yabancı olması hiç önemli değilse; adın biçimi (*to tou onomatos eidos*) o adın verildiği şeye uygunsa, o adı oluşturan harflerin hangileri olduğu, o adı verenin Yunanlı ya da yabancı olması hiç önemli değildir. (389 A-390 A)

Diyalogda, Sokrates'in "adın kendisi"⁹ diyerek anlatmaya çalıştığı şeyle, Platon'un tam olarak neyi kastettiğini söylemek olanaklı değildir. Verilen mekik ve burgu örnekleri, okuyucunun aklına insan ya da at ideasının yanında bir de 'insan' ya da 'at' adlarının da mı bir ideası olduğu sorusunu getirir. Diyalogda, örtük bir biçimde Yunanlılar ve yabancılar için aynı olduğu belirtilen, "adın kendisi" denilen şeyi, adlandırılan şeyin ideası, yani söz konusu olan 'at' adı olduğunda atın, 'insan' adı olduğunda insan ideası. başka bir deyişle at/insan kavramı olarak yorumlamak¹⁰ da olanaklıdır. Diyalogda çok açık anlatımlar olmadığı için, Platon'un "adın kendisi" derken ne anlatmak istediğiyle ilgili daha başka yorumlarda yapılabilir. Ancak, bu tartışma içerisinde, bir noktanın, öyle pek fazla tartışma kabul etmeyeceğini söylemek yanlış olmayacaktır: Eğer şeylerin değişmez bir özü olduğunu kabul eder,¹¹ arkasından bir adın işlevinin şeylerin bu özünü göstermek, ya da imlemek olduğunu belirtir, bir de bunu adı ad yapan şey olarak ortaya atarsanız, artık bir harf dizisinin hem bir şeyin adı olduğunu, hem de o şeyin özünü göstermediğini söyleyemezsiniz: Bu, bir şeyin hem A olduğunu hem A olmadığını söylemekle birdir. Doğru adları, adlandırdıkları şeylerin özünü gösteren (imleyen) adlar olarak tanımlayan birinin bundan çıkarabileceği sonuç bellidir; Bir şeyin tek bir doğru adı vardır. Platon'un herkes için ortak olduğunu belirttiği "adın kendisi", işte, bu o tek doğru addan başka birşey değildir.

Elbette, Kratylos'un "doğru" dediği adlar ile Sokrates'in "adın kendisi" dediği adlar bir ve aynı değildir. Kratylos'un "doğru adlar"ı günlük yaşamda kullandığımız adlardır. Oysa, Sokrates'in "adın kendisi" dediği adlar, günlük yaşamda kullandığımız adlar değil, günlük dilde kullandığımız adların kendilerine deyim yerindeyse model olduğu adlardır. Dolayısıyla, şöyle diyebiliriz: Sokrates'in gözünde, "adın kendisi" hep doğru olurken, günlük yaşamda kullandığımız adlar doğru ya da yanlış olabilirler; çünkü bu ikincileri koyan insanlardır. Bu da bizi, biraz aşağıda ele alınacak, adları kimin koyduğu noktasındaki tartışmaya götürmektedir.

Sokrates, yanlış adların da olabileceği savını, yukarıda da belirtildiği gibi, hem

⁹ Benjamin Jowett'in *'ideal name'* (ideal ad), olarak İngilizceye çevirdiği bu anlatımı, II. N. Fowler ilk geçtiği yerde *'absolut or ideal name'* (mutlak ya da ideal ad), ikinci geçtiği yerde *'ideal name'* olarak çevirmektedir.

¹⁰ Bkz., N. Kretzmann, 1967 :391

¹¹Bu konu üzerinde biraz aşağıda IV. paragrafta ayrıntılı bir biçimde durulacaktır.

Kratylos doğalcılığına karşı hem de Hermogenes uylaşımıcılığına karşı ileri sürer. Bununla da, her adın doğru olduğunu ileri süren Hermogenes'e göstermeye çalıştığı şey, her adın doğru olamayacağıdır. Sokrates bunu yaparken, söylemek kavramından önermelere (tümcelere), önermelerden (tümcelerden) adlara uzanan bir düşünce zinciri kurar

Doğru söylemek (*alethe legein*) diye birşey olduğu gibi yanlış söylemek (*pseude legein*) diye de birşey olduğuna göre., doğru önermelerin (*logos alethes*) dışında bir de yanlış önermeler (*logos pseudes*) vardır. Doğru önermeler birşeyin olduğu şeyi, söyleyen önermeler ise olmadığı şeyi söylerler. Dolayısıyla, birşeyin olduğu şeyi söyleyen önermeler olduğu gibi, olmadığı şeyi söyleyen önermeler de vardır. Doğru bir önermenin her parçası doğru, yanlış bir önermenin her parçası yanlıştır. Önermeler adlardan daha küçük parçalara bölünemediklerine göre, doğru bir önermenin parçası olan bir ad doğru yanlış bir önermenin parçası olan bir ad yanlış olur. (385 B-C)

Adları kimin koyduğu noktasında Sokrates'in ne düşündüğüne gelince, bu nokta da Sokrates, Hermogenes karşısında tam bir doğalcı gibi konuşmaktadır, ama Kratylos doğalcılığına da önemli eleştirileri vardır. Sokrates'in adların verilmesi konusunda Hermogenes'e yönelttiği itiraz adları herkesin veremeyeceği biçimindedir Adları, ancak ad-yapıcılar (*onomatourgos*), başka bir deyişle yasakoyucuların (*nomothetes*) verir (388 E-389 A) Adları veren bu yasakoyucuların kimler olduklarına, adları nasıl verdiklerine geçmeden önce bu noktada. Sokrates'in adların verilmesiyle ilgili önemli bir avırmadan söz etmek yerinde olacaktır.

Bu avırım, yukarıdaki, günlük-adlar ile onlara model olan "adların-kendileri" ayırımından başka birşey değildir. Elbette, hepsi de "insanın üstünde bir güç" tarafından verildiği için adların hep doğru olmaları gerektiğini savunan Kratylos buna koşut herhangi bir avırım yapmaz. Onun gözünde, günlük dilde kullanılan adlar zaten "insanın üstünde bir güç" tarafından konulmuş adlardır. Diyalogda Sokrates de, doğalcı bir tavırla, insanın üstünde bir güç, yani Tanrılar tarafından verilen, bunun için de doğru olan adlardan söz eder. (391 D-E, 400 D) Ancak, o. Kratylos'tan farklı olarak, Tanrıların verdiği doğru adlarla bizim günlük yaşamda kullandığımız adların bu ve aynı olduğunu düşünmez. Ona göre Tanrıların kendileri konusunda olduğu gibi, onların verdikleri adlar konusunda da birşey bilmemiz olanaklı değildir. (400 D) Dolayısıyla Sokrates, bu iki tür adı, Tanrıların verdiği adlarla insanların verdiği adları birbirinden ayırır ve soruşturmasını, bu ikincisiyle sınırlı tutar. (401 A)

Sokrates için çok açık birşey vardır: Adları ilk verenler, "insanın üstünde bir güç" ya da Tanrılar değil, insanlardır. Ancak, herkes ad veremez. Erkekler, çocuk ve kadınların; bilge insanlar, bilge olmayanların verdiği adlardan daha doğru adlar verirler. (392 C) Bu işi yapan bilge insanlara Sokrates, yukarıda belirtildiği gibi, yasakoyucu demektir. Bunlar, şevlerin özlerini harfler ve heceler aracılığıyla taklit etmeyi bilen insanlardır.

Ancak her sanat alanında olduğu gibi bunların işini iyi yapıp doğru adlar verenleri olduğu gibi, işini kötü yapıp yanlış adlar verenleri de vardır. (429 A-B) Sokrates, bunun için, yasakoyucuların verdikleri adların doğruluğunu denetleyen başka insanlardan da söz, etmektedir Bunlar, yasakoyucuyu yaptığı işte yönlendiren, denetleyen diyalektikçiler, yani soru sormayı ve onları yanıtlamayı bilen insanlardır. (390 B-D)

Sokrates'in, şeylerin özünü ses ve hecelerle ilk taklit etmeye, başka bir deyişle ilk adları vermeye çalışan bir yasakoyucunun, neler yapması gerektiğiyle ilgili ayrıntılı bir açıklama da vardır: Önce harfleri, yani seslileri, sessizleri, çiftseslileri vb. birbirinden ayırmalıdır. Sonra, adlandırılacak şeyleri de eksiksiz bir biçimde sınıflandırmalıdır. Böylece, ad verilecek şeyleri hangi harflerle taklit edebileceğini belirlemiş olacaktır. Hangisi için tek bir harf, hangisi için bir dizi harf gerektiğini görebilecektir. Yasakoyucu, böyle yapıp harfleri şeylere uygular. Seslerden heceler, hecelerden adlarla fiiller, onlardan önermeler kurar ve böylece geniş ve büyük bir bütün elde eder. (424 B-425 B)

IV. Platon, diyalogda Sokrates aracılığıyla Hermogenes uylaşıcılığı ile Kratylos doğalcılığına yönelttiği bütün bu eleştirileri, bu ikisinin görüşlerinin gerisindeki varlık ve bilgi görüşlerini dikkate alarak yapar.

Diyalogun hemen başlarında, Hermogenes'e savunduğu uylaşıcılığın kabul edilemez olduğunu göstermeye çalışırken, Sokrates, uylaşıcılığın gerisindeki varlık ve bilgi görüşünün temel savlarını da dile getirir. Bu görüşe göre, şeylerin özü (*ousia'sı*) herkese göre başka başkadır (385 E), dolayısıyla birşey bir insana nasıl görünüyorsa öyledir (386 C); iyi ve kötü gibi karşıtlar, aynı anda bir ve aynı şeye yüklenebilir, başka bir deyişle bir insan hakkında aynı anda her şey söylenebilir (386 D). Elbette, uylaşıcılığın gerisinde yatan varlık-bilgi görüşünün, Sokrates'in Protagoras ve Euthydemos adlarıyla birlikte andığı bu görüş olması zorunlu değildir. Yani, şeylerin değişmez bir özü olduğunu, onun herkese göre başka başka olmadığını, bir şeyin hem iyi hem kötü olduğunun söylenemeyeceğini savunan birinin, adlar ile onların adlandırdıkları şeyler arasında uylaşımın değil, Kratylos'un ya da Sokrates'in savunduğu anlamda doğal bir bağ olduğunu savunmasını engelleyen hiçbir şey olamaz. Ancak, şeylere verilen her adın doğru olduğunu ileri süren birinin, bu görüşünü, o şeylerin özünün herkese göre başka başka olduğu, dolayısıyla birşeye aynı anda iki karşıt özelliğin yüklenebileceği savlarıyla temellendirmeye çalışmasını engelleyecek birşey de yoktur. Nitekim, Sokrates de diyalogda, Hermogenes'in birşeye verilecek her adın doğru olacağını belirtmesi üzerine, onun Protagoras gibi düşünüp düşünmediğini sormaktadır. (385 D-E)

Sokrates, Hermogenes uylaşıcılığının gerisinde bulunduğu inandığı bu varlık-bilgi görüşünün karşısına, Hermogenes'le yaptığı konuşmada, "şeylerin kendilerine özgü değişmez özleri olduğu" biçimindeki varlık görüşünü kor. Bu diyalogun son bölü-

münde, her şeyin sürekli değişim içinde olduğunu ileri süren Herakleitosçu varlık görüşünün karşısına konur ve "güzel" örneğiyle açıklanmaya çalışılır:Güzelin kendisi,ya da Güzellik diye birşey vardır. Güzel şeyler değişir, ama güzelin kendisi, yani Güzellik değişmez.Sürekli değişen şeylerin bilgisi mümkün değildir. Bilinen şey,her zaman var olan şevdir. (439 D-440 C)

Bütün bunlar, elbette, Kratylos'un da benimsediği savlardır. Ancak. Kratylos'un bu savlara eklediği başka savlar ve bütün bunlardan çıkardığı birtakım sonuçlar daha vardır. Kratylos, Sokrates'in güzel örneğiyle ortaya koyduğu savların yanında, yukarıda gördüğümüz gibi, bu özler ile onları gösteren adların bir ve aynı olduklarını, dolayısıyla bir adı bilen, adlandırılan şeyi de bildiğini savunmaktadır. Dahası,o,adlara bakmanın, adlandırılan şeyler hakkında bilgi elde etmenin tek ve en iyi yolu olduğunu da savunur. (436 A) Oysa Sokrates'in diyalog, boyunca özellikle Kratylos karşısında ortaya koyup temellendirmeye çalıştığı savlar, Kratylos'un vardığı bu sonucun yanlış olduğunu göstermektedir:Günlük hayatta kullandığımız adları koyan "insanın üstünde bir güç" değil, yasakovuculardır. Onlar, ad verme konusunda başka insanlardan daha usta ve daha bilgili olsalar bile sonuçta yine birer insandır: İçlerinde, işini daha iyi yapıp doğru ad verenler olduğu gibi, işini kötü yapıp yanlış ad verenler olması; doğru ad verenlerin verdikleri adları oluşturan harfler ve heceler arasında, adlandırılan şeyin doğasına ve hecelerinin olması son derece olağan bir durumdur.

Bütün bunlardan sonra, adları tek bilgi kaynağı olarak gören Kratylos, doğalcılığı karşısında Sokrates'in tutumunun ne olabileceğini kestirmek hiç de güç değildir:Aklıbaşında olan hiçkimsenin, kendininin ya da ruhunun eğitimini adların eline bırakması; kendisinin birşey bildiğinin kanıtı olarak adları ve o adları verenleri öne sürmesi;kendini ve şeyleri mahkum edip kendinde ve şevlerde sağlıklı olan hiçbir şey olmadığını söylemesi beklenmemelidir. (440 C) Şeylerin bilgisi, ne ölçüde iyi birer taklit olursa olsunlar onların iimgelerinden başka birşey olmayan adlardan değil, şeylerin kendilerinden elde edilebilir ancak. Daha iyi ve dalha güvenilir olan yol budur. (439 A-B)

V. Platon'un *Kratylos*'ta, Sokrates'in ağızından savunduğu ve karşı çıktığı savlar, Guthrie'nin de haklı olarak belirttiği gibi (1979a: 208) Sokrates ile Platon'un yaşadığı çağlara (5. ve 4. yüzyıllar) egemen olan varlık ve bilgi görüşlerinin temel savlardır. Guthrie bu temel savları ve onları savunanların adlarını 10 madde halinde şöyle sıralamaktadır. (1979a: 218-19)

1. Yanlış birşey söylemek olanaklı değildir; çünkü bunu söyleyen olmayan birşey söylemiş olur ki bu da mümkün değildir, (Protagoras, Antisthenes)
2. Bir kimsenin, bir başkasının söylediğiyle çelişen birşey söylemesi olanaklı değildir. (Protagoras, Antisthenes)

3. Doğru, insandan insana değişir. (Protagoras, Gorgias)
4. Bizim sözcükleri tutarsız ve var olan herhangi bir şeye karşılık gelmeyecek bir biçimde kullandığımız, doğru değildir. Çünkü bizim sözcüklerimize karşılık gelen bir var-olan vardır. (Sokrates, Antiphon)
5. Bir şeyin özünü tanımlamak olanaksızdır. Çünkü bir şeyin ancak öğeleri sayılabilir. Onlar da artık daha küçük parçalara ayrılıp tanımlanamazlar, yalnızca birtakım benzetmeler yoluyla betimlenebilirler. (Antisthenes, (?) Lykophron)
6. Her nesnenin, o nesneyi oluşturan öğeleri tek tek adlandıran ancak tek bir doğru *logos'u* olabilir. Öğelerden birinin bile söz konusu nesneye ait olmaması durumunda o *logos*, söz konusu nesnenin *logos'u* olmaktan çıkar. (Antisthenes)
7. Adların, zihnin duyu algısı yoluyla doğrudan bir bağlantı kurması yoluyla bilinen, adlandırdıkları nesneye doğal bir benzerliği vardır. Adlandırdıkları nesneye benzemeyen adların yanlış olduklarını değil, ad bile olmadıklarını söylemek gerekir. (Antisthenes, Lykophron)
8. Adlar, adlandırdıkları nesnelere hiçbir doğal bağı olmayan, rasgele seçilmiş etiketlerden başka birşey değildir. (Demokritos)
9. Özne ve onun niteliği bir bütün olarak algılanabilir, bu ikisinden bir bütünlük gibi konuşulabilir, ama '-dır'ın, özne ve yüklemi birleştirmek için kullanılması akla uygun değildir. Çünkü bu, bir olanı çok yapmak demektir. (Lykophron)
10. Birşeyin ancak ve ancak kendisi olduğu söylenebilir. (Megara okulu)

5. ve 4. yüzyıllardaki varlık ve bilgi görüşlerine egemen olan bu temel savlar, Kratylus'ta Sokrates'in savunduğu görüşlerle birlikte düşünüldüğünde, Platon'un bu diyalogunda, Sofistlerin ve Sokratesçi okullardan Kyrene okulunun kurucusu Antisthenes'in ilk ve bilgi konusunda ortaya attıkları temel savların karşısında, kendi varlık ve bilgi görüşünün temelini oluşturan ana savlarını ileri sürüp temellendirmeye çalıştığı, kısacası kendi çağının varlık ve bilgi görüşüyle hesaplaştığı ortadadır.

KAYNAKÇA

- Ackrill, J. I. (1997), "Language and Reality in Plato's Cratylus", J. L. Ackrill, Essays on Platon and Aristotle, Oxford: Clarendon Press, 33-52.
- Crombie, L. M. (1963), *An Examination of Plato's Doctrine II*, Londra (Anan W.K.C. Guthrie 1979b:2).
- Dixon, Robert M. W. (1966), *What is Language*, Londra: Longmans,
- Fowler, Harold N. (1992), "Introduction to the Cratylus", Plato V: *Cratylus-Parmenides-Greater*

- Hippias-Lesser Hippias", *Cambridge. Mass.: Harvard University Press, Loeb Classical Library*. - 3-5
- Guthrie. W. K. C. (1979b) *A History of Greek Philosophy III*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Guthrie. W. K. C. (1979b), *A History of Greek Philosophy V*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Johansen, Karsten Friis (1998). İngilizceye çev. H. Rosenmeier, *A History of Ancient Philosophy*, Londra-New York: Routledge.
- Kretzmann, Norman (1967), "Semantics, History of, P. Edwards (ed.), *Encyclopedia of Philosophy*. Londra-New York: The Macmillan Company and The Free Press, cilt VIII, s. 358-406.
- Levinson, Ronald 13. (1971), "Language, Plato and Logic", J. P. Anton-G. L. Kustas (eds.) *Essays in Ancient Greek Philosophy*, New York: State University of New York Press, s.259-284.
- Platon, *Cratylus*, with an English translation by II. H. Fowler, Cambridge, Mass/London: Harvard University Press, The Loeb Classical Library, Plato, vol. IV. 3-191.
- Cratylus*, translated by Benjamin Jowett, *The Collected Dialogues, Princeton: Princeton University Press*, 1989, s. 421-74,
- Kratylos, çev. T. Aktürel Diyaloglar 7, *İstanbul Remzi Kitabevj*, 1982, 189-260.